

Co budeme jíst? Starý praktik o suchu, JZD a zničení našeho zemědělství

30.07.2018 14:34

Rozhovor se spisovatelem Janem Bauerem, který je se 175 vydanými knihami oficiálně registrovaným rekordmanem. Původně vystudoval Provozně ekonomickou fakultu Vysoké školy zemědělské v Českých Budějovicích. K rozhovoru o suchu a způsobům, jak mu rozumným hospodařením s krajinou čelit, se za ním ParlamentníListy.cz vypravily do jeho současného působiště, do Českých Budějovic.

Před čtyřiceti lety jste vydal svoji první knihu s názvem Uživí naše planeta lidstvo? Jak to s odstupem let vidíte dnes?

Dnes bych řekl, že kniha byla až přehnaně optimistická. V té době se to nosilo, protože bylo módní říkat, že budeme žít ve šťastné budoucnosti. Dnes se ukazuje, že otázka, která byla tehdy předmětem vědeckých debat, jestli bude dost potravin na celoplanetární úrovni, je vlastně špatně položená. Dnes vidíme, že problém není ani tak to, jestli je na zemi dost potravinových zdrojů, ale otázka jejich distribuce. Problémem je spíš otázka schopnosti části světa potraviny produkovat. Jde o to, aby tyto země měly zájem zvelebovat zemědělství. A obávám se, že některé totalitní vlády v Africe nemají zájem o výživu svého obyvatelstva. Jejich zájmem je udržet se u moci a co nejvíce si nahrabat. Na rozvoj země, kterou spravují, i na lidi, kterým vládnou, zvysoka kašlou. A to je pak příčinou nedostatku potravin v těchto zemích. A někdy i hladomoru.

Kniha vycházela z tehdy hodně populárních teorií, které se v některých případech časem ukázaly jako bludy. Třeba že se budeme živit arktickým krilem, což jsou drobní korýši, kterými se živí velryby. Nebo že budeme jíst řasu chlorela v podobě tabletek či jiné potravinové náhražky. Tehdy i seriózní vědci fantazírovali o ochucování bílkovin rostlinného původu různými přípravky, aby to chutnalo třeba jako řízek nebo svíčková. Dnes se na to díváme skrz prsty a chceme naopak jídla bez „éček“. Což je opačný extrém, ale taky hloupost. Řada emulgátorů ve skutečnosti není tak škodlivá, jak se často píše v různých časopisech pro životní styl.

Mezi většinou dnešních čtenářů jste znám především jako novinář a spisovatel. Jak jste se vlastně dostal k zemědělství?

Chtěl jsem sice studovat sociologii, ovšem rodiče mě poslali na Vysokou školu zemědělskou do Budějovic, kterou jsem před padesáti lety nakonec s „odřenýma ušima“ vystudoval. Když jsem končil, tak děkan Provozně ekonomické fakulty prof. Neumann u státnic řekl: „Tak mu to napište – stejně bude novinářem.“ Tehdy už věděl, že nastupuji do krajského deníku Jihočeská pravda. Psal se rok 1968 a já si chtěl honem užít pražské jaro a demokratizační proces. A nějak se podílet na probíhajících změnách. Tehdy byla žurnalistika vysoce prestižní profesí. Tenkrát byli novináři ti, kteří tlačili na změny a zaštitovali je. Dnes tlačí spíše na maléry a průšvihy než na nějaké zásadní změny.

K zemědělství jsem se po čase vrátil, když jsem pracoval v Zemědělských novinách. A v té době mi

od nakladatelství Albatros přišla nabídka na napsání populárně naučné knihy, která vyšla pod názvem Uživí naše planeta lidstvo? Zadáním bylo udělat prognózu na základě nejnovějších poznatků zemědělské vědy. Podklady na ni jsem získával tak, že jsem obcházel různé vědeckovýzkumné pracovníky v rostlinné i živočišné výrobě a v oblasti mechanizace zemědělství. Prokládal jsem to různými zprávami Fordovy nadace, které, nadneseně řečeno, předpovídaly, že jednou budou po polích jezdit kombajny, z nichž budou vypadávat rovnou pecny chleba. Nebo že jednou budeme pěstovat ovoce na křovinách, které na podzim stroj celé poseče a plody z nich vytrídí – a na jaře celý keř vyroste znova. Takové zvláštní nápady se propagovaly po celém světě. Nakonec se ale ukázalo, že je nutné, aby se zemědělství vrátilo ke svým kořenům. K produkci klasických komodit na výrobu potravin.

Co myslíte tím vrátit se ke kořenům?

V zemědělství jsem se jako novinář pohyboval několik desítek let. A dnes mám pocit, že to, co se stalo se zemědělstvím po roce 1990, přesně naplňuje obsah pořekadla „vylít s vaničkou i dítě“. Vzpomínám si, že jsme v zemědělství byli na sklonku osmdesátých let v potravinách soběstační. Na to tehdejší vláda velmi tlačila. Dnes jsme v oblasti potravin soběstační asi z 50 %. Dnes dovážíme ovoce z Itálie a rajčata ze Španělska a řadu dalších komodit, kdo ví odkud. Proto, aby se na nás nenaštvala EU, jsme museli snížit stavy chovaného skotu a prasat. Po letech přípravy na vstup do EU a několikaletém členství v této organizaci mám pocit, že celá EU je založena kvůli tomu, aby se dobře dařilo francouzským zemědělcům a německým bankéřům. Na ekonomice všech jednotlivých členských států úředníkům v Bruselu až zas tak moc nezáleží.

Výsledkem jsou silnice zacpané kamiony, které honem převážejí zemědělské přebytky starých členských států k nám, aby se nezkazily. Místo toho, abychom si potraviny vypěstovali tady u nás. Nedaleko mého bývalé bydliště, v Chelčicích, kácejí jablonoňové sady, protože kvůli nadměrným dovozům nedokáží vypěstovaná jablka prodat ani uskladnit. Z národohospodářského hlediska je to nesmysl.

Čím to je?

Když se dnes bavím se starými zemědělskými manažery – dříve předsedy JZD – tak je často slyším hořekovat nad tím, jak se u nás rozpadla zemědělská velkovýroba. To byla skutečně chyba. Vzpomínám si, jak počátkem devadesátých let politici Tyl, Tlustý a Tomášek prosazovali absolutní rozpad zemědělských družstev a úplnou privatizaci zemědělství. Myslím si, že tím jsme také vylili s vaničkou i dítě. Kdo chtěl vracet polnosti, aby na nich sám hospodařil? Dnes vidíme, že těch lidí ve skutečnosti moc nebylo.

Těsně před převratem většina družstev „dobře šlapala“. I když některá z nich se živila hlavně přidruženou výrobou. Kromě zemědělské činnosti také vyráběla třeba počítače. Když se z toho družstva oddělila přidružená výroba počítačů, kterou převzala nějaká počítačová firma, tak původní družstvo už nemohlo ze zisku z „přidruženky“ dotovat produkci mléka. A tím nastal kolotoč snižování stavů. Skotu i lidí.

Pravda je, že administrativa byla v socialistických družstvech přebujelá. Ale to je jen jedna stránka pohledu na tehdejší zemědělství. Na druhou stranu si zkuste vzpomenout na JZD Slušovice, které bylo založeno na velmi dobrých manažerských metodách. Pak ale Václav Havel 21. srpna 1990 pronesl svůj legendární projev o „temných slušovických žilkách napříč ekonomikou“. A poté začala

likvidace jedné z nejschopnějších firem u nás. Ze své novinářské praxe vím, že v tom měl prsty Standa Devátý (dočasný ředitel BIS), který býval zaměstnancem JZD Slušovice. Ale pak podepsal Chartu 77. Čuba mi sám říkal, že nemohl ohrožovat dalších 100 lidí, kteří v družstvu pracovali, přestože byli odjinud vyhozeni a byli politicky perzekvováni. Proto jej poslal pracovat do výpočetního střediska v Popradu. Členská schůze jeho návrh odhlasovala, ale Standa se vzepřel a odmítl. Později tvrdil, že byl ve Slušovicích perzekvován. Ve skutečnosti nebyl perzekvován, ale vedení družstva se jen snažilo to zařídit tak, aby neohrožoval ostatní.

V atmosféře „honu na Slušovice“ začala i ostatní družstva padat. Postupně se měnila a rozpadala. Dnes jsou z nich v lepším případě malé farmy, které těžko mohou být produktivní. Pak se snaží vydělávat za každou cenu – a sejí furt dokola řepku, což půdě rozhodně neprospívá. A neprospívá to ani nám lidem. Celé je to způsobeno tím, že byla uzákoněna povinnost přimíchávat do nafty a benzínu biosložku. Dnes už víme, že je to celé nesmysl, protože biopaliva znečišťují ovzduší stejně jako cokoli jiného. Ale pan Babiš si to vymohl prostřednictvím svých lobbistů v Parlamentu, takže to tu máme.

Co dělá řepka s půdou?

Pro půdu je to samozřejmě špatné. Řepka půdu vyčerpává a měla by být střídána jinými plodinami, které půdu obohatí a prokypří. Opakované setí řepky půdu znehodnocuje a přispívá k jejímu zhutňování v hlubších vrstvách a naopak splavování na povrchu při prudkých deštích.

Lze to říci tak, že řepka je příčinou dnešního sucha?

Jednou z mnoha příčin. Celkově je mnoho problémů v hospodaření s krajinou. Dříve jsme měli zákon o ochraně zemědělského půdního fondu, který ale byl zrušen. Dnes si proto může kdejaký developer zabrat nejúrodnější zemědělskou půdu na stavbu různých skladů, supermarketů anebo kanceláří.

Zbytek půdy ničíme zvýhodňováním plodin, které půdu vyčerpávají – jako právě řepka nebo kukuřice. Místo toho bychom měli podporovat pěstování plodin, které půdu obohacují a zajišťují, aby se do ní dostal dusík a další nezbytné živiny.

Vraťme se ještě na chvíli do časů sametové revoluce. Před rokem 1989 bylo celé hospodářství plánováno a řízeno z jednoho centra. Zemědělci dostávali ze Státní plánovací komise, kam byly ze všech firem odváděny účetní odpisy, přímé dotace na investice do vybavení. Vedle toho ale zemědělské podniky využívaly záporné daně z obrátu, což byla nepřímá forma provozních dotací. Obojí bylo v roce 1990 zrušeno. Poté došlo k úplnému otevření trhu dovozům včetně zemědělských komodit. Přispělo to podle vás k následnému rozvratu českého zemědělství?

Určitě. Čeští zemědělci se najednou ocitli v nerovných podmínkách. Sami už žádné dotace neměli, ale museli se potýkat s konkurencí dovozů od západoevropských zemědělců, kteří pobírali z EU investiční i produkční dotace. Navíc EU jim vyplácela i vývozní dotace. Tedy dotace na vývoz zemědělských přebytků, mimo jiné k nám. V té situaci řada našich zemědělských firem prostě nemohla obstát. Počátkem devadesátých let prohlásil mlučí Slušovic prof. MVDr. Peter Popesko, že zničení českého zemědělství byl záměr. Tehdejší Evropské hospodářské společenství, předchůdce Evropské unie, nemělo zájem, aby u nás existovala zemědělská velkovýroba, která by jim mohla konkurovat. Oni potřebovali podpořit vlastní zemědělství a vyvážet k nám. A ne abychom my

vyváželi k nim, což bychom při rovných podmínkách na trhu tehdy byli schopni.

Co způsobilo, že v Rakousku se na rozdíl od nás udržely i malé farmy na výměře kolem 20 až 25 ha, které vyrábějí pestrrou směs regionálních výrobků jako salámy a sýry?

V Rakousku nebyl socialismus, během něhož by se malé statky spojovaly do zemědělských družstev. U nás v roce 1989 socialismus padl a potom se děly dvě věci. Na jednu stranu byla rozdrobena zemědělská prvovýroba. A na druhou stranu došlo k obrovské koncentraci zpracovatelského průmyslu. Někteří chytří podnikatelé si při privatizaci dokázali vybrat a udržet výnosné činnosti, které pak soustředili do obřích a neprůhledných koncernů, jako je Agrofert pana Babiše, nebo tady u nás Jihočeské mlékárny Madeta pana Teplého. Oba uvedení pánové rychle pochopili, že lidé vždy budou potřebovat jíst, takže ve výrobě potravin je možnost takřka věčného podnikání.

Problém je, že nikoho z nich nezajímala prvovýroba. A bohužel nejen podnikatele ve zpracovatelském průmyslu, ale ani nikoho na úrovni vlády. Maso je možné dovézt z Polska. Znáám to z Vodňan, kde jsem měl řadu let chalupu. Tam se ve velkém dováží k zabalení drůbež z Polska, která je pak prodávána v obchodech jako vodňanské kuře. Navíc tam na práci berou lidi z Rumunska nebo Ukrajiny. A pan Babiš má finančně vystaráno. Tratí ovšem na tom jak lidé ve Vodňanech, tak i na vesnicích, kde dříve chovali drůbež.

Majitelé dnešních obřích potravinářských firem se často chovali dost bezohledně. Pan Teplý hned po převzetí Madety zavíral malé mlékárny. Bylo to provázeno velkým křikem dotčených malých obcí, protože v nich připravoval lidi o práci. Výrobu pak soustředil do míst, kde se mu to zdálo efektivnější. To samé se dělo v případě firem, které do koncernu Agrofert zapojoval pan Babiš. Ono je to z jejich pohledu logické a ekonomické. Ale podle mého názoru tohle není cesta, kterou bychom měli jít.

Bylo možné to udělat jinak?

Kdyby při privatizaci nabídli tyto malé mlékárny místním prvovýrobcům, tak by to podle mého bylo lepší. Měli bychom na trhu širší sortiment zboží. Domnívám se, že pro venkov by to bylo lepší i z hlediska zaměstnanosti a ekonomické situace obcí. Všechny sýry by nebyly unifikované, ale byl by pestřejší výběr různých regionálních specialit. A totéž se týká masa a uzenin. V krámech by nemuselo být všechno jen z Jihočeských mlékáren nebo z Kosteleckých uzenin.

Dovolím si také připomenout jednu myšlenku z roku 1968. Tehdy vznikl plán spojit zemědělská družstva se zpracovatelským průmyslem. Během pražského jara vznikl projekt výstavby regionálních agrokombinátů, jejichž součástí by byla prvovýroba i zpracovatelský průmysl. Stejně tak měly být mlýny a pekárny v místě propojeny s pěstiteli obilí. Takto propojené agrokombináty se měly starat o zásobování potravinami v příslušném regionu. Už z hlediska nákladů na dopravu by to bylo výhodné.

Po příjezdu ruských tanků a během následné normalizace byl tento plán prohlášen za revizionistický a kontrarevoluční, takže se od něj upustilo. I když by se to dnes panu Babišovi nelíbilo, tak si myslím, že to byla správná myšlenka. Pokud by prvovýrobci mohli cestou propojení se zpracovatelskými kapacitami vstupovat přímo na trh, tak by se jejich produkce mnohem více zhodnotila.

Prvovýrobce při své činnosti neustále riskuje. Jednou je sucho a jindy moc prší. Obě rizika zemědělců ohrožují. Přímé spojení se zpracováním zemědělských produktů by zemědělcům dávalo větší šanci na přežití. Vidíme to u vína, kde pěstitel dnes už většinou provádí i zpracování révových hroznů na víno a jeho následný prodej. Vinaři si dnes dělají vše od vysazování révy, přes sběr a zpracování hroznů až po víno a jeho stáčení do lahví.

Kdyby se záměr z roku 1968 na spojení prvovýroby se zpracovatelským průmyslem podařil, tak by asi mohla přežít větší část našeho zemědělství. Dnes už to bohužel nemůžeme vrátit zpět. Dnes už zpracovatelský průmysl nemůžeme rozdrobit mezi zemědělce.

Zemědělci si letos stěžují na sucho. Na Moravě na katastrofální sucho. Má na vznik sucha vliv i způsob, jak hospodaříme s krajinou, nebo je to způsobeno nějakým celoplanetárním vývojem?

Dnes už víme, že slunce funguje v opakujících se cyklech. Z minulosti máme doloženy periodicky se opakující sucha. Můžeme se o tom dočíst už ve starých kronikách. V šestnáctém století byla podobná vlna sucha a veder, jako zažíváme dnes. Máme zaznamenáno, že v roce 1541 vznikl kvůli suchu velký požár Prahy, který zachvátil Malou stranu a Pražský hrad. Při něm shořely dokonce zemské desky, což byl takový předchůdce dnešního katastru. Pak zase přišly velké povodně, které byly do kronik zapisovány jako tisícileté. V té době bylo velmi rozkolísané klima. Dnes tyto poznatky můžeme doplnit informacemi zprostředkovanými moderními technologiemi, s nimiž archeologové zkoumají nánosy písku a štěrku v řekách a jezerech a dendrochronologové tloušťku letokruhů ve stromech a ve dřevě. Všechna tato data dokládají, že už v minulosti se střídaly doby, kdy bylo sucho, s obdobími dostatku dešťových srážek.

Asi není úplně náhodou, že k největšímu rozvoji českého rybníkářství docházelo právě v šestnáctém století. Nebylo to jen tím, že dosavadní hospodářský model se vyčerpával a šlechta musela hledat nové zdroje příjmů. Do té doby byl šlechtic buď válečník, nebo povaleč. Ale pak se musel naučit podnikat. V té době u nás budoval pro Rožmberky rybníky Jakub Krčín z Jelčan. Ale kromě výnosu ve formě peněz z prodeje ryb mělo rybníkářství smysl i kvůli zachování schopnosti nadále v krajině provozovat zemědělství.

Sucho není nový problém. Proto je třeba, abychom byli na sucho připraveni. Vzpomínám si, že v době, kdy jsem v sedmdesátých a osmdesátých letech psal do Zemědělských novin, jsme tématu sucha, a co proti němu dělat, věnovali hodně článků. S výjimkou jednoho období, kdy bylo psáno o suchu zakázané, byla o tomto problému publikována nejen řada článků, ale i celých knih. Psát se o tom nesmělo akorát v roce 1976, kdy bylo podobné horko a sucho jako letos. Mně se tehdy podařilo udělat průšvih. V červnu jsem dělal rozhovor s předsedou JZD Vodňany, který mi řekl, že „by bylo potřeba, aby zapršelo, protože by to pomohlo ozimům“. Tak jsem ho ocitoval, protože jsem si říkal, je to soudruh, a tak asi ví, co říká. Ale byl z toho malér. Ve středu bývaly na ÚV KSČ porady pro šéfredaktory a tehdy tam na něj řvali, že o suchu se nemá psát. Zákaz pak trval do doby, než se kdesi ve Francii oběsil nějaký farmář. Údajně kvůli suchu. Ale klidně to mohlo být úplně z jiných důvodů. Třeba z nešťastné lásky. Jenže soudruzi u nás nařídili to rozmáznout, aby lidi viděli, jak se v kapitalismu farmáři věší, zatímco u nás zemědělství funguje. Tím zákaz padl a mohli jsme o problému sucha začít znovu psát. Pak jsem šel do Ústavu fyziky atmosféry ČSAV a dělal jsem rozhovor s jedním vědcem, který řekl pro mě památnou větu, kterou si dovolím zopakovat: „Se suchem musíme počítat, musíme na něj být připraveni a dělat si rezervy vody.“

Už tehdy s kolegy upozorňoval, že je třeba pečovat o krajinu a o závlahy a snažit se vodu v krajině udržet. Od 19. století jsme dělali všechno pro to, aby voda z krajiny co nejrychleji odešla. Regulovaly a napřimovaly se toky, prováděly se meliorace a vysušovaly se mokřady. Dnes vidíme, že musíme postupovat přesně naopak. Potřebujeme udržovat vodu v krajině, uměle budovat mokřady, malé rybníky a dočasné vodní nádrže a snažit se obnovit závlahy. Ani dnes se to bohužel neděje. Musíme se vrátit k mnoha moudrostem, které dobře znali naši předci, ale my jsme je zapomněli. Mysleli jsme si, že můžeme poručit větru a dešti – ale ono nám to nevyšlo.

V padesátých letech minulého století se v rámci budování JZD rozorávaly meze a budovaly velkolány. Geologové jako Václav Cílek upozorňují, že tyto nepřerušované velkolány nedokáží zadržet vodu, protože při dešti rychle steče do řeky. Neměl by stát za pomoci dotací zemědělce motivovat ke znovuvybudování pásů zeleně, které by pomohly vodu udržet?

Určitě ano. A nejde jen o vodu. Pásky zeleně potřebujeme i coby hnízdiště ptactva a zvěře. Dnes nám zvěř ve volné přírodě vymírá. Kolik myslíte, že dnes potkáte zajíce nebo koroptví, když vyjdete do krajiny? Dřív byli zajíci zcela běžní. Koroptve se dnes ve volné přírodě vůbec nevyskytují. Zelené pásy jsou důležité také pro opylující hmyz, který je dnes prakticky na vymření.

A má způsob hospodaření s půdou vliv na sucho?

Hospodaření s půdou je samozřejmě základ. Dřív se hospodář na vesnici vždy snažil, aby půdu předával synovi, který po něm hospodářství zdědí, ve stejném nebo v lepším stavu, než ji sám přebíral od otce. Dnes už jsme na toto pravidlo zapomněli. Zemědělec, i když si ten problém uvědomuje, musí vydělávat, aby přežil. Dnes už nemá žádnou náhradu, která by mu dodala vedlejší zdroj příjmu v době, kdy se neurodí třeba pšenice, jako měla družstva v podobě přidružené výroby. Dnes má zemědělec zdroje příjmů výrazně omezeny. Většina se v podstatě specializuje jen na některé činnosti a komodity. Proto sejí řepku, protože ta jim vydělá. K tomu osejí trochu pšenici. Ale když se neurodí pšenice, tak s pomocí řepky zemědělci přežijí. Velká družstva tyto starosti o přežití neměla.

Z doby, kdy jsem byl malý, si vzpomínám, že se na polích střídaly plodiny. Dnes je všude buď řepka, nebo kukuřice. Má střídání plodin vliv na sucho?

Nejen na sucho. Vždy platilo, že když je na poli jeden rok plodina, která půdu vyčerpává, tak další rok musí jít na to místo plodina, která půdu obohacuje. Není možné dát dvakrát po sobě třeba kukuřici. Je třeba další rok dát do země brambory nebo jinou okopaninu.

Navíc je nutné střídat hluboce a mělce kořenicí rostliny a hustě a na řídko seté či sázené plodiny. Když se to nedělá, tak se půda udusává a při prudkých deštích se stává obětí odplavování. Jenže co vidíme dnes? Když jedete v květnu krajinou, tak je všude žluto od řepky. A zajímá se někdo o to proč? No protože řepka je pro zemědělce prvovýrobce jistý finanční přínos.

Je možné proti tomu něco dělat?

Ne že bych se chtěl zastávat JZD nebo je nějak propagovat. Ale velkou výhodou velkovýroby bylo, že velký podnik si může dovolit pracovat se střídáním plodin. Malý zemědělec si to dovolit nemůže, protože by dnes zkrachoval.

Druhým problémem jsou dotace. Francouzský a německý zemědělec si střídání plodin může dovolit, protože má větší dotace. Kromě evropských dotací dostává i dotace z národních zdrojů. My

to pořád přehlízíme. V devadesátých letech se kritizovalo, že na JZD stát finančně doplácel. Pravda – dotovala se například produkce mléka. Proto také mohlo být levné mléko a mléčné výrobky jako máslo. Pak stát finanční podporu zemědělců zastavil, došlo k vybití stád a dnes se divíme, že máslo stojí i 80 korun. Ceny jsou šílené, ale je to logický ekonomický důsledek předchozích rozhodnutí. Musíme zemědělce podpořit. Je v zájmu nejen nás jako spotřebitelů udržet si vlastní výrobu potravin, ale podporu zemědělců potřebujeme proto, aby udrželi produkční schopnost krajiny.

Není možné, aby se donekonečna roztahovali jen developeři, kteří zabírají půdu na stavbu skladů a kanceláří, které jsou nakonec stejně poloprázdné. Taky je nesmyslné, že z veřejných zdrojů dáváme finanční podporu na výstavbu dalších a dalších průmyslových zón. V řadě z nich je jediná montovna, a jinak jsou poloprázdné. Velký nešvar je také stavba satelitních městeček. Takových těch domečků s podnikatelským barokem. Vždyť to jsou v podstatě paneláky na ležato. Každý tam má sice nakrátko střižený trávník, bazének a skalku, ale pořád dál se pro ně zabírá zemědělská půda, které nemáme nekonečně mnoho. Nikdo si neklade otázku: „Co budeme jíst?“

Nemůžeme pořád jen spoléhat na dovozy ze Španělska nebo z Francie. Ty musíme něčím zaplatit a recipročně zase něco vyvézt. Do budoucna je třeba si uvědomit, že bychom se měli vrátit k programu potravinové soběstačnosti.

Lidé si ale zvykli na to, že v obchodech je rozmanitá nabídka zboží z dovozu...

Ono to na první pohled vypadá hezky, že na pultech je zboží všeho druhu. Za mého mládí nebyly banány a pomeranče, byly jen na Vánoce a na Mikuláše a stála se na ně fronta stejně jako na maso. Ten problém dnes neexistuje. Ale je to za cenu, že mnoho věcí zbytečně dovážíme a ničíme si vlastní producenty. Je jasné, že banány pěstovat nemůžeme. Ale proč bychom nemohli pěstovat a v obchodech prodávat naše jablka a hrušky? Umíme je v dobré kvalitě vypěstovat.

Zdroj: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Co-budeme-jist-Stary-praktik-o-suchu-JZD-a-zniceni-naseho-zemedelstvi-545892>